

УДК 005:52.005.334:336

*В. В. Лаврук,**д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0778-7227>**Ю. А. Гайбура,**к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем,**Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2267-4968>**В. М. Гаврилюк,**к. е. н., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4685-5544>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.5.37

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

V. Lavruk,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance And Electronic Payment Systems, Higher educational institution "Podillia State University"

Yu. Haibura,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, Higher Educational Institution "Podillia State University"

V. Havryliuk,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Finance, Banking, Insurance and Electronic Payment Systems, Higher Education Institution "Podillia State University"

METHODOLOGICAL APPROACHES TO FINANCIAL AND CREDIT RISKS MANAGEMENT AS AN ELEMENT OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF SMALL AND MEDIUM BUSINESSES

У межах проведеного наукового дослідження було ідентифіковано та детально проаналізовано ключовий детермінант стабільності малих та середніх підприємств (МСП) — фінансово-кредитний ризик. Емпіричний фундамент роботи базувався на репрезентативних даних, зібраних шляхом комплексного анкетування підприємців Івано-Франківської області, що дозволило врахувати специфіку регіонального економічного контексту України.

Науково обгрунтовано теоретичні засади впровадження ефективних методів та інструментарію управління фінансовими загрозами, спираючись на законі зменшення впливу. Це дозволило розробити інноваційний, системний підхід до ризик-менеджменту в секторі МСП. Запропонована методика забезпечує власникам бізнесу можливість оперативно коригувати стратегію розвитку, адаптуючи її до динамічних змін ринкового середовища з урахуванням обчисленого рівня фінансових ризиків. Впровадження результатів дослідження сприятиме суттєвому підвищенню результативних показників діяльності, забезпечуючи фінансову стійкість, економічну безпеку та довгострокову конкурентоспроможність підприємств у кризових умовах.

As part of the presented scientific and empirical study, a comprehensive, systematic analysis of the economic activities of various business entities was conducted. The primary result of this investigation was the precise identification and detailed, multifaceted analysis of a key determinant affecting the overall financial stability of small and medium-sized enterprises – specifically, the financial and credit risk factor. Such instability compels modern enterprises to urgently seek new, more effective, and resilient mechanisms for strategic adaptation. The empirical foundation of this academic work was strictly based on highly representative data, which were meticulously collected through a comprehensive, multi-faceted surveying process involving primary owners and top-level managers of enterprises operating within the Ivano-Frankivsk region.

Furthermore, the study has scientifically substantiated the conceptual and theoretical foundations for the implementation of highly effective methods and specialized analytical tools for managing diverse financial threats. The methodology proposed in this research goes far beyond the scope of simple routine monitoring; it provides corporate managers and decision-makers with a sophisticated toolkit for the prompt, real-time adjustment of strategic development plans and operational trajectories.

Particular scientific attention in this work is also devoted to the inherent ability of enterprises to dynamically adapt to rapidly shifting market conditions through the analytical lens of continuous calculation, rigorous evaluation, and constant reassessment of financial risk levels. The specifically constructed methodological approach allows business entities not only to effectively mitigate or neutralize external and internal threats but also to proactively identify previously hidden reserves for potential organizational growth and expansion. It is firmly expected that the practical, large-scale implementation of these research results into the daily activities of real-world enterprises will directly contribute to a significant and measurable increase in key performance indicators.

Ключові слова: методика управління, фінансово-кредитні ризики, грошові кошти, фінансова інфраструктура, кредитні ресурси, суб'єкти малого та середнього підприємництва, фінанси, фінансовий менеджмент, рейтинговий підхід.

Key words: management methodology, financial and credit risks, фінансово-кредитні ризики, cash, financial infrastructure, credit resources, small and medium-sized enterprises, finance, financial management, rating approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Одним із пріоритетних напрямів економічної політики України впродовж останніх років є стимулювання розвитку сектору малого підприємництва, функціонування якого має сприяти загальному оздоровленню національної економіки та підвищенню рівня добробуту населення. Необхідність забезпечення сталого розвитку малих і середніх підприємств об'єктивно зумовлена тим, що саме цей сектор формує основу валового внутрішнього продукту в країнах із розвинутою ринковою економікою. Малі та середні підприємства виконують системоутворюючу роль, забезпечуючи зайнятість, економічну гнучкість та соціальну стабільність.

Так, за даними Організації Об'єднаних Націй, у секторі малого бізнесу зосереджено понад 50 % працездатного населення світу. У таких економічно розвинених країнах, як США, Японія та Німеччина, частка валового внутрішнього продукту, створюваного малими й середніми підприємствами, становить від 60 до 70 % його загального обсягу залежно від специфіки націо-

нальної економіки [1]. Зазначене підтверджує стратегічну важливість розвитку малого та середнього бізнесу як одного з ключових чинників сталого економічного зростання.

Сталий розвиток малого і середнього підприємництва, що діє в конкурентному середовищі, можливий за умов належного рівня фінансово-економічної безпеки, що визначається ефективністю протидії факторам ризику зовнішнього та внутрішнього середовища, що негативно впливають на їх фінансові результати [2, с. 280].

Отже, розробка ефективного механізму управління фінансово-кредитними ризиками малих і середніх підприємств є актуальним завданням, вирішення якого створить належні умови для їх успішної діяльності та сталого розвитку.

За таких умов виникає об'єктивна необхідність підвищення надійності функціонування МСП, їх фінансово-економічної безпеки, що значною мірою пов'язано з удосконаленням системи управління ризиками. В умовах нестабільної економічної ситуації в країні та постійних змін кон'юнктури фінансових ринків саме фінансові ризики набувають визначального значення у процесі розвитку малих і середніх підприємств. При цьо-

му значна кількість науковців обґрунтовує тезу про те, що можливості зростання МСП суттєво залежать від наявності внутрішніх фінансових ресурсів, оскільки доступ до зовнішніх джерел фінансування для них є обмеженим.

Зростання ступеня впливу фінансово-кредитних ризиків на результати фінансової діяльності цих підприємств пов'язане зі стрімкими змінами економічної ситуації в країні та на фінансовому ринку, розширенням сфери фінансових відносин, появою нових фінансових технологій та інструментів. Ризики виникають у сфері корпоративних відносин з банками та іншими фінансовими установами та пов'язані з ймовірністю втрат грошових коштів або їх недоотриманням [3, с. 40]. Тому окреслені проблеми потребують глибокого комплексного дослідження, що і визначає своєчасність даної статті.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вагомий внесок у дослідження проблем розвитку малого та середнього підприємництва здійснили вітчизняні науковці, зокрема Ватаманюк-Зелінська У. З., Дзюба Н. П., Павлоградський Д. А. та інші дослідники. У їхніх працях висвітлено теоретичні засади функціонування малого і середнього бізнесу, його роль у національній економіці, а також інституційні та макроекономічні чинники, що впливають на динаміку розвитку цього сектору.

Проблематика управління ризиками підприємницької діяльності отримала розвиток у наукових доробках таких учених, як Гречко А. В., Гербеда М. В., Лактіонова О. А., та інших. Автори зосереджують увагу на класифікації ризиків, методах їх ідентифікації, оцінювання та мінімізації в умовах невизначеності ринкового середовища.

Значний внесок у формування наукових підходів до управління фінансово-кредитними ризиками здійснили Белоусова С. В., Томашук І. В., Томашук І. О., Костецкий В. В., Бутов А. М. та інші вчені. Їхні дослідження присвячені розробці концептуальних моделей фінансового ризик-менеджменту, інструментарію кількісної оцінки ризиків та практичним аспектам підвищення фінансової стійкості підприємств, зокрема в умовах нестабільності економічного середовища.

Проблематика управління ризиками малих і середніх підприємств у контексті глобалізаційних процесів та функціонування економіки, що формуються, і надалі залишається об'єктом активних наукових дискусій. Незважаючи на значну кількість ґрунтовних теоретичних і прикладних досліджень у цій сфері, низка аспектів зазначеної проблеми досі не отримала вичерпного наукового обґрунтування. Зокрема, недостатньо систематизованими залишаються питання адаптації інструментів ризик-менеджменту до специфіки діяльності МСП в умовах нестабільного макроекономічного середовища та обмеженого доступу до фінансових ресурсів, що притаманно країнам з трансформаційною економікою.

Правильно побудована система управління фінансово-кредитними ризиками підприємства дозволяє стабілізувати найважливіші стратегічні та тактичні показники ефективності (наприклад, вартість бізнесу, прибутковість), оптимізувати розподіл ресурсів, капіталу відпо-

відно до оцінки ризиків, запобігти збиткам (наприклад, шляхом впровадження механізмів своєчасного виходу з проєкту та оцінки проєкту як реальних варіантів), щоб підготувати бізнес до дій у надзвичайній ситуації, забезпечити його фінансово-економічну безпеку та підвищити репутацію підприємства [4, с. 62].

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження та узагальнення ключових проблем управління фінансово-кредитними ризиками малих і середніх підприємств, а також обґрунтування напрямів удосконалення системи ризик-менеджменту МСП з урахуванням сучасних умов господарювання та зниження фінансово-економічної безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мале підприємництво здійснює свою діяльність в умовах підвищеної невизначеності та постійно стикається з широким спектром ризиків, що зумовлено обмеженістю ресурсів, нестабільністю ринкового середовища та високою чутливістю до зовнішніх впливів. У науковому розумінні ризик доцільно трактувати як вплив невизначеності на досягнення цілей малого підприємства. Під таким впливом розуміється відхилення фактичних результатів діяльності від очікуваних, яке може мати як позитивні, так і негативні наслідки [5, с. 129]. При цьому підприємство може переслідувати різноманітні цілі, зокрема фінансові, пов'язані з охороною праці та безпекою персоналу, екологічні та інші.

Ризик, як правило, виражається через поєднання можливих наслідків певних подій і ймовірності настання відповідних ситуацій, що дозволяє оцінювати його рівень та вплив на результати господарської діяльності. Водночас більшість джерел ризиків, з якими стикаються малі підприємства, не може бути однозначно віднесена до стандартних класифікаційних груп. Ризики набувають різноманітних форм прояву, у зв'язку з чим у науковій літературі представлено значну кількість підходів до їх класифікації. Зокрема, ризики малих і середніх підприємств охоплюють різні сфери підприємницької діяльності, серед яких виділяють ринкові, фінансові, операційні, кадрові та технічні ризики [6], що зумовлює необхідність комплексного та системного підходу до управління ними.

Фінансово-кредитний ризик виникає в процесі відносин підприємства з фінансовими установами (банками, фінансовими, інвестиційними, страховими компаніями, біржами тощо). Причинами фінансового ризику є інфляційні фактори, підвищення облікових ставок банків, зниження вартості цінних паперів та інші [6].

Фінансовий ризик вважається одним із найбільш значущих видів ризиків, оскільки підвищений рівень ризику у сфері фінансування здатний істотно впливати на ліквідність підприємства та його загальну фінансову стійкість. Фінансовий ризик доцільно визначати як різновид ризику, що виникає у процесі фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання у випадках, коли причинно-наслідкові результати або досягнуті показники не відповідають установленим цілям і запланованим нормативам, а отримані відхилення мають економічну значущість [7].

Попередження фінансово-кредитних ризиків та мінімізація їх негативного впливу на функціонування та розвиток підприємства потребує дослідження умов і природи кожного фактора, який може спричинити фінансові втрати, а отже негативно вплинути на інвестиційну привабливість та конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках [2, с. 285].

Відмінною рисою фінансово-кредитного ризику є його універсальний характер, оскільки він проявляється на всіх без винятку етапах виробничо-господарської діяльності підприємства. Форми його прояву є надзвичайно різноманітними — від процентного ризику, пов'язаного з коливанням ринкових відсоткових ставок у процесі кредитування, до ризику втрати платоспроможності під час здійснення збутових операцій. Саме тому управління фінансово-кредитними ризиками займає вагоме місце як у теоретичних дослідженнях, так і в практиці господарювання, зумовлюючи необхідність розроблення та впровадження ефективних інструментів фінансового ризик-менеджменту.

Метою управління фінансово-кредитними ризиками є зниження втрат, пов'язаних з конкретним ризиком, до мінімуму. Збитки можна виміряти в грошовому вираженні, а також оцінити заходи щодо їх запобігання. Існує чотири методи управління ризиками: скасування, запобігання, страхування та поглинання. При виборі конкретного методу управління фінансово-кредитними ризиками фінансовий менеджер повинен виходити з таких принципів: не ризикувати більше, ніж це може дозволити власний капітал; не ризикувати більшим заради малого; передбачати наслідки ризику [8, с. 128].

Виходячи з того, що для малих підприємств України характерний широкий спектр факторів ризику, у цьому дослідженні зроблено спробу виділити ті ризикові чинники, які відіграють провідну роль для малого бізнесу. Для цього було проведено опитування керівників малих і середніх підприємств Івано-Франківської області. Кількість МСП у вибірці для забезпечення її репрезентативності визначалася за формулою (1):

$$M = \frac{t^2 \cdot s \cdot f}{y^2} \quad (1),$$

де: M — обсяг вибірки;

t — нормоване відхилення, визначене на основі обраного рівня ймовірності довіри;

s — визначена варіація у вибірці;

$f = 100$ — s ;

y — допустима похибка.

Такий підхід дозволяє забезпечити статистичну надійність отриманих результатів та обґрунтованість висновків щодо впливу окремих факторів ризику на діяльність малих підприємств.

Станом на початок 2025 року, виходячи з даних Державної служби статистики України, у Івано-Франківській області функціонувало 22498 малих та середніх підпри-

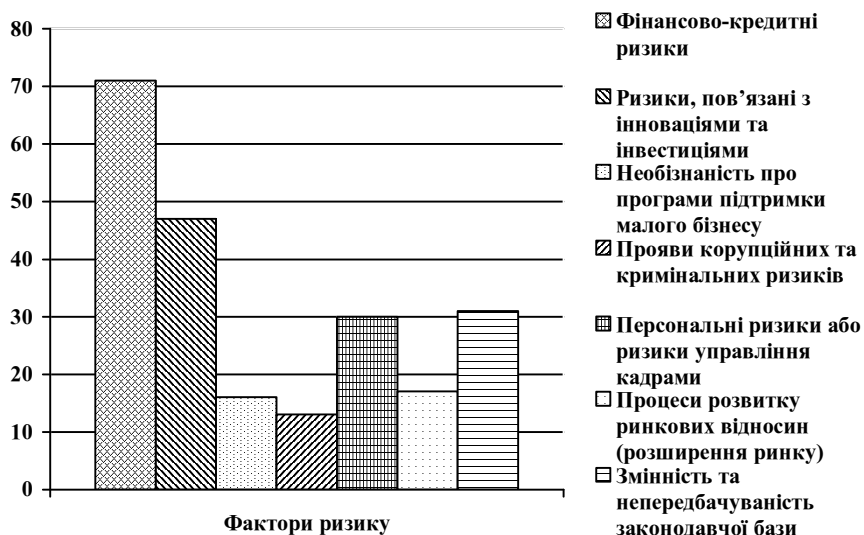

Рис. 1. Оцінка значущості факторів ризику для малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській області, %

мства, що становило 34,9 % від загальної кількості суб'єктів господарювання в області.

Для визначення обсягу вибірки було прийнято рівень довіри $s = 0,96$, відповідно $t = 1,95$. Для підвищення надійності результатів доцільно використовувати максимальні значення варіації s . У разі відсутності статистичних даних прийнято $s = 0,5$, оскільки це забезпечує максимальну дисперсію: $0,5 \cdot 0,5 = 0,25$. Таким чином, розрахований обсяг вибірки виявиться дещо завищеним, що додатково підвищує надійність отриманих результатів і забезпечує більшу репрезентативність дослідження щодо оцінки ризикових факторів у діяльності малих підприємств регіону.

Таким чином, у дослідженні було охоплено 358 малих та середніх підприємств Івано-Франківської області, що становить 1,6 % від їх загальної кількості. Проведене опитування підтвердило, що серед найважливіших ризиків малого бізнесу в регіоні керівники виокремлюють фінансові ризики, а також інноваційні та інвестиційні ризики (рис. 1).

Фінансово-кредитний ризик є однією з головних причин банкрутства малих і середніх підприємств через обмежений доступ до банківського фінансування. У той же час вони зазначають, що ефективне управління фінансовими ризиками здатне зменшувати конкуренцію, покращуючи фінансовий стан підприємства та підвищуючи його виробничі потужності. Крім того, автори визначають, що неефективна структура капіталу МСП є основною причиною їх незадовільного фінансового стану, що підкреслює необхідність системного підходу до організації фінансового менеджменту в малому бізнесі.

Отже, фінансово-кредитні ризики, з одного боку, є ключовим фактором для функціонування малого бізнесу, а з іншого, відзначаються багатогранністю своєї природи. Існують чотири основні ситуації ризику, які породжують фінансові ризики. Перша ситуація ризику пов'язана з низьким рівнем попиту, що призводить до зменшення надходжень фінансових ресурсів. При цьому йдеться не про ринковий попит у цілому, а про попит саме на продукцію конкретного суб'єкта малого підприємництва. Друга ситуація ризику виникає у виг-

ляді прямих грошових втрат, які можуть бути спричинені відсутністю попередньої оцінки планованих заходів, шахрайством партнерів, вимаганням з боку кримінальних структур тощо. Третя ситуація ризику характеризується високими витратами, які зменшують обсяг фінансових ресурсів підприємства. Четверта ситуація ризику обумовлена несприятливою макроекономічною кон'юктурою, що пов'язана з обмеженим ринком і ускладнює або обмежує грошові надходження. Такий системний підхід до класифікації фінансово-кредитних ризиків дозволяє більш чітко ідентифікувати джерела загроз та розробляти відповідні механізми їхнього управління.

Одними з найсуттєвіших бар'єрів, які перешкоджають ефективному управлінню фінансовими ризиками в малих і середніх підприємствах, є проблеми доступу до надійної інформації, як внутрішньої, так і зовнішньої, яка необхідна для оцінки та контролю фінансових ризиків.

Фінансові ризики мають комплексний характер і можуть бути класифіковані за такими групами: ризик фінансування, кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик, валютний ризик, ризик інфляції та контрагентський ризик.

Така класифікація дозволяє систематизувати підходи до управління фінансовими ризиками та обирати адекватні стратегії їх мінімізації відповідно до специфіки діяльності малого чи середнього підприємства.

Результати досліджень вітчизняних науковців [9, с. 28] дозволяють виокремити найбільш характерні групи фінансово-кредитних ризиків для малих і середніх підприємств:

1. Ризик нестачі фінансових ресурсів — ймовірність виникнення дефіциту коштів, необхідних для забезпечення поточної та інвестиційної діяльності підприємства.

2. Ризик ліквідності — можливість фінансових втрат, що виникають унаслідок неможливості швидко купити або продати актив у необхідному обсязі через погіршення ринкових умов; включає ймовірність дефіциту грошових коштів або інших високоліквідних активів для виконання зобов'язань перед контрагентами.

3. Операційний ризик — ймовірність непередбачуваних втрат унаслідок технічних помилок під час виконання операцій, умисних або неумисних дій персоналу, надзвичайних ситуацій, відмов обладнання тощо. До операційних ризиків також відносять втрати, спричинені помилками у застосуванні моделей та методів оцінки у системах управління ризиками.

4. Ризик події — можливість непередбачуваних втрат внаслідок форс-мажорних обставин, змін законодавства, впливу рішень державних органів тощо. Часто юридичні та податкові ризики розглядаються як прояви цього виду ризику.

Така класифікація дозволяє комплексно оцінювати фінансові загрози для МСП і розробляти цілеспрямовані заходи щодо їхнього запобігання та мінімізації.

Дослідження, проведене у 2020 році компаніями The Economist Intelligence Unit та Dun & Bradstreet (оцінка споживчих та постачальницьких ризиків), показало, що підприємства, які не лише здійснюють управління бізнес-ризиками, а й регулярно оцінюють ефективність цього управління, демонструють кращі фінансові та операційні результати.

Системний підхід змушує компанії вирішувати проблеми безпосередньо у момент їх виникнення, що підвищує адаптивність і стійкість бізнесу. Водночас, оскільки управління фінансовими ризиками (наприклад, валютним або процентним ризиком) та кредитним ризиком клієнтів є досить розгалуженим і деталізованим, компанії часто приділяють значно менше уваги іншим ризикам, таким як ризики постачальників або репутаційні ризики. Незважаючи на це, усі зазначені види ризиків можуть опосередковано впливати на фінансовий стан підприємства та поглиблювати фінансові ризики, що підкреслює необхідність комплексного підходу до їх управління.

Отже, управління ризиками є критично важливим для успішного функціонування малих і середніх підприємств в умовах невизначеності та ризику та здатне суттєво підвищити їхню стійкість. Малі підприємства, керівництво яких застосовує методи управління ризиками з моменту створення компанії, мають значно вищі шанси на виживання та стабільний розвиток.

Управління ризиками на малому підприємстві можна розглядати як багатоступеневий процес, що включає:

1. Визначення умов, за яких підприємство здійснює свою діяльність;
2. Вибір методів управління та застосування відповідних технік ризик-менеджменту;
3. Ідентифікацію ризиків;
4. Моніторинг результатів та постійне вдосконалення системи управління ризиками;
5. Аналіз ризиків та визначення їхнього рівня [9, с. 29].

Такий підхід дозволяє системно контролювати вплив різних ризиків на діяльність МСП і підвищує ефективність прийняття управлінських рішень у складних економічних умовах.

У цьому контексті пріоритетним завданням керівника МСП у сфері управління фінансовими ризиками є підтримка оптимального рівня ризику, що передбачає пошук такого значення фінансового ризику, при якому гранична корисність досягає мінімуму, а подальше уникнення ризику регулюється шляхом пріоритетного вибору ризикового рішення. Іншими словами, ефективне управління ризиками у малих і середніх підприємствах передбачає впровадження заходів, за яких підвищення рівня ризику одночасно сприяє отриманню вищих доходів, що відображає баланс між прийняттям ризику та очікуваною економічною вигодою.

Слід зауважити, що керівництво малих і середніх підприємств майже завжди має можливість зменшити рівень фінансово-кредитного ризику до прийнятного значення, витративши для цього певні ресурси (матеріальні, фінансові тощо).

Водночас, у зв'язку з обмеженістю фінансових ресурсів, які МСП можуть виділити на управління ризиками, доцільним є попереднє вивчення впливу кожного з методів ризик-менеджменту та формування індивідуального рейтингу ефективності застосування цих методів у конкретному підприємстві. Отже, одним із ключових вимог до методів управління ризиками в малих підприємствах є низька вартість їх впровадження, що

дозволяє забезпечити баланс між захистом від фінансових загроз та обмеженими ресурсами підприємства, зберігаючи його конкурентоспроможність та фінансову стійкість.

Ризик необхідно розглядати як ресурс, який володіє особливою властивістю. Він забезпечує зростання доходів до певного рівня його залучення, після чого (у разі надмірного використання цього ресурсу) дохід не лише перестає зростати, а й починає зменшуватися. Іншими словами, зі збільшенням споживання ризикового ресурсу спостерігається зниження його граничної ефективності, що підкреслює необхідність оптимального управління ризиком для досягнення максимального економічного ефекту в діяльності підприємства.

У цьому дослідженні ми спираємося на добре відомий закон зменшення ефективності ресурсу (зниження граничного продукту, граничної продуктивності або віддачі будь-якого змінного фактору, за умови, що хоча б один фактор виробництва залишається незмінним).

Закон зменшення віддачі передбачає, що починаючи з певного моменту послідовне вкладення капіталу дає все менше додаткове або граничне зниження рівня фінансового ризику для кожної наступної інвестованої одиниці витрат.

Отже, виходячи із загальнотеоретичної економічної природи витрат, можна припустити існування раціонального рівня інвестицій, який забезпечує оптимальне зниження фінансово-кредитного ризику. Іншими словами, ми виходимо з припущення, що існує функціональний зв'язок між зниженням рівня фінансового ризику МСП та обсягом коштів, вкладених у методи його управління (2):

$$V_z = \frac{V_b - A + C}{G + D} \quad (2),$$

де: V_z — залишковий рівень фінансового ризику, який досягається при інвестуванні коштів у впровадження методів управління ризиками, %;

V_b — початковий рівень фінансового ризику до застосування методів управління ризиками, %.

V_b завжди знаходиться нижче максимально можливого рівня ризику $V_{\max}$, оскільки навіть за відсутності управління фінансовими ризиками завжди існує певна ймовірність успіху — можливість сприятливого збігу обставин. Отже:

$$V_b = V_{\max} - V_{\text{усп}} = 100 - V_{\text{усп}}, \% \quad (3),$$

де: $V_{\text{усп}}$ — ймовірність сприятливого збігу обставин;

A — обсяг зниження фінансового ризику завдяки перевагам МСП, що зменшують ризики, %;

C — значення збільшення фінансового ризику за рахунок факторів МСП, що породжують ризики, %;

G — коефіцієнт початкової визначеності ситуації, у частках;

K — коефіцієнт накопиченої віддачі від застосованих методів управління фінансовими ризиками, у частковому зниженні фінансового ризику на 1 грн, вкладену у методи управління ризиками;

D — коефіцієнт зниження фінансового ризику за рахунок коштів, вкладених у методи управління ризиками, у частках.

Доцільним є зниження рівня фінансово-кредитного ризику до такого граничного значення, починаючи з якого результат інвестування в методи управління ризиками забезпечує лише незначне скорочення ризику. На подальших етапах віддача від вкладених ресурсів, як правило, набуває від'ємного характеру, а досягнуте зниження рівня ризику стає економічно неістотним. У зв'язку з цим обґрунтованим є застосування рейтингової оцінки факторів ризику, на основі якої доцільно формувати алгоритм зниження рівня фінансового ризику з урахуванням пріоритетності та впливовості окремих ризикових чинників. Такий підхід дозволяє підвищити ефективність використання обмежених ресурсів МСП та забезпечити раціональність управлінських рішень у сфері фінансового ризик-менеджменту.

За відсутності чіткої формалізованої теорії фінансово-кредитного ризику для малих і середніх підприємств запропонований підхід може слугувати теоретичною основою для застосування методів і інструментів управління фінансовими ризиками, спираючись на закон зменшення віддачі. Запропонований підхід до управління фінансовими ризиками МСП враховує їхню специфіку та необхідність економічного використання коштів, що є характерним для малого бізнесу.

Таким чином, можна зробити висновок, що існує оптимальний обсяг інвестицій у управління фінансово-кредитними ризиками, який забезпечує максимальну віддачу від вкладених ресурсів. Відповідно, обмежені ресурси підприємства слід розподіляти саме з урахуванням цього оптимуму. Це положення формує теоретичну основу управління фінансовими ризиками МСП, що, у свою чергу, дозволило зробити низку практично значущих висновків:

По-перше, одні й ті самі методи та інструменти управління фінансово-кредитними ризиками в різних конкретних ситуаціях проявляють різну ефективність, що робить доцільним застосування рейтингового підходу для визначення їх пріоритетності та підбору набору методів відповідно до специфічних умов діяльності підприємства.

По-друге, фундаментально неможливо звести рівень фінансово-кредитними ризиків до нуля. У зв'язку з їхньою об'єктивною приналежністю до певного типу ризику доцільним є використання концепції допустимого ризику, тобто зниження ризику до прийнятного рівня, після досягнення якого подальше інвестування для його зменшення стає економічно необґрунтованим. Такий підхід забезпечує раціональне використання обмежених ресурсів МСП та підтримує баланс між мінімізацією ризику та економічною ефективністю управлінських рішень.

По-третє, відповідно до закону зменшення віддачі, з часом ефективність інвестування в методи управління фінансово-кредитними ризиками знижується. Обмежені ресурси, характерні для малого бізнесу, роблять доцільним їх вкладення лише до певного оптимального рівня, виходячи з очікуваної віддачі. Крім того, існує необхідність пріоритетного використання методів та інструментів, які забезпечують вищу віддачу (більше зниження ризику на одиницю вкладених коштів) порівняно з іншими. Такий підхід дозволяє раціонально розподіляти обмежені ресурси МСП, максимізуючи ефективність управління фінансовими ризиками.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Запропонований підхід до управління фінансово-кредитними ризиками МСП може застосовуватися для всіх типів фінансових ризиків. Водночас він не має самостійної практичної цінності у визначенні конкретного проміжного рівня фінансового ризику, оскільки характеризує лише теоретичні аспекти процесу та доводить доцільність управління фінансовими ризиками. Завдяки цьому забезпечується застосування рейтингового підходу при дослідженні факторів ризику, що дозволяє досягти максимального можливого зниження фінансових ризиків у кожній конкретній ситуації при мінімально доцільних інвестиціях. Таким чином, запропонований підхід створює теоретичну основу для оптимізації ресурсів МСП та підвищення ефективності системи фінансового ризик-менеджменту та зміцнення фінансово-економічної безпеки підприємств.

Застосування алгоритму управління фінансово-кредитними ризиками у економічній практиці МСП дозволяє:

- коригувати стратегію розвитку підприємства з урахуванням рівня фінансового ризику;
- покращувати показники ефективності діяльності таких підприємств;
- впроваджувати практику застосування міжнародних стандартів управління фінансово-господарською діяльністю, що підвищує прозорість, надійність і конкурентоспроможність МСП на ринку.

Такий підхід створює основу для системного та раціонального управління фінансово-кредитними ризиками, сприяючи зміцненню фінансово-економічної безпеки, стабільності та стійкому розвитку малого і середнього бізнесу.

Література:

1. Лаврук В. В., Лаврук О. С. Кластери як інноваційний інструмент досягнення глобальних цілей в управлінні продовольчою безпекою. *Ефективна економіка*. 2024. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_2_16. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.14> (дата звернення: 01.02.2026).
2. Белоусова С. В. Механізм управління фінансовими ризиками промислових підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 3 (19). С. 277—293.
3. Томашук І. В., Томашук І. О. Управління фінансовими ризиками підприємства як складова забезпечення сталого функціонування суб'єкта економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1400/1350>. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-64> (дата звернення: 03.02.2026).
4. Костецький В. В., Бутов А. М. Напрями побудови системи управління фінансовими ризиками на підприємстві. *Український журнал прикладної економіки*. 2016. Том 1. № 3. С. 60—66.
5. Лаврук В. В. Фінансова стійкість аграрних підприємств. *Збірник наукових праць ПДАТУ*. 2013. Вип. 21. С. 127—131.

6. Гречко А. В., Гербеда М. В. Вплив фінансових ризиків на результати діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1006> (дата звернення: 09.02.2026).

7. Павлоградський Д. А. Управління ризиком малого підприємства. 2014. URL: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/6_56867.doc.htm (дата звернення: 10.02.2026).

8. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навч. посіб. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.

9. Ватаманюк-Зелінська У. З., Дзюба Н. П. Використання ризик менеджменту в управлінській системі малого підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 26—30.

References:

1. Lavruk, V.V. and Lavruk, O.S. (2024), "Clusters as an innovative tool for achieving global goals in food security management", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_2_16, (Accessed 01 February 2026). <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.14>
2. Bielousova, S.V. (2019), "Mechanism of financial risk management of industrial enterprises", *Problemy i perspektivy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 3 (19), pp. 277—293.
3. Tomashuk, I.V. and Tomashuk, I.O. (2022), "Enterprise financial risk management as a component of ensuring the sustainable functioning of an economic entity", *Ekonomika ta suspilstvo*, vol. 39, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1400/1350>, DOI: (Accessed 03 February 2026). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-64>
4. Kostetskyi, V.V. and Butov, A.M. (2016), "Directions of building a financial risk management system at the enterprise", *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky*, vol. 1, no. 3, pp. 60—66.
5. Lavruk, V.V. (2013), "Financial stability of agricultural enterprises", *Zbirnyk naukovykh prats PDATU*, vol. 21, pp. 127—131.
6. Hrechko, A. V. and Herbeda, M. V. (2012), "The impact of financial risks on the results of the enterprise", *Efektivna ekonomika* [Online], vol.3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1006> (Accessed 01 February 2026).
7. Pavlohradskyi, D.A. (2014), "Risk management of a small business", available at: http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/6_56867.doc.htm (Accessed 10 February 2026).
8. Laktionova, O.A. (2020), *Upravlinnia finansovymy ryzykamy* [Financial risk management], Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine.
9. Vatamaniuk-Zelinska, U.Z. and Dziuba, N.P. (2017), "Use of risk management in the management system of a small enterprise", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 6, pp. 26—30.

Отримано редакцією журналу / Received: 19.02.26

Професійно рецензовано / Revised: 24.02.26

Схвалено до друку / Accepted: 10.03.26